

נזקי עשן מ'מנגל'

הרב יהודה הלוי עמיחי

שאלה:

אדם צולה בשירים על 'מנגל' בחצר ביתו, והעשן מפריע לשכנים. האם השכנים יכולים למנוע ממנו לעשות 'מנגל' ברשותו?

תשובה:

א. יכולים לעכב על נזקי עשן

חכמינו דרשו את שלום הציבור וטובתם. סוגיות רבות נידונו אודות שכנים ונזקיהם. אחד הנושאים החשובים הוא עשן. שני נושאים מרכזיים עומדים לדיון: א. אדם שכבר יש לו תנור מעלה עשן, האם השכן יכול לאסור עליו את השימוש בו. ב. באלו מקרים יכול אדם למנוע מחברו העלאת עשן.

בגמרא (ב"ב כו ע"ב) נאמר שלעשן אין חזקה, ואפילו אם שכנים התירו לאדם לעשות ארובה, יכולים הם לחזור בהם ולמנוע ממנו להשתמש בתנור.

הטור (סי' קנה ציון לז) כתב:

כתב הרמ"ה ז"ל כבשונות של נחתומים ושל יוצרין וכיוצא בהן (אין בהם חזקה), אבל תנור שהיחיד אופה בו פת וכן כירה, כיון דלא שהי קוטרייהו רובא דיומא לאו תדיר הוא ואית ליה חזקה. ומיהו לכתחלה מצי מעכב אפילו בעשן שאין תדיר הואיל ונזקא הוי.

מדברי הרמ"ה עולה שאדם יכול למנוע מחברו שימוש בכל תנור, אפילו שאיננו אופה בו כל היום, ועשנו מידי פעם, בכל אופן לכתחילה יכול למנוע מחברו לעשות תנור כזה, כיוון שעשנו עשוי להגיע אליו ברוח מצויה.

ב. אין אפשרות למחות על עשן זמני

'תרומת הדשן' (כתבים סי' קלז) הביא את דעת הרמ"ה וחלק עליו, וזו לשונו:

המרדכי בשם תשובת רב מתתיה גאון, אההיא דראובן בקש פורני (תנור גדול) כו' מוכיח בהדיא ובפשיטות דעשן שאינו תדיר ומצוי לא מצי מעכב אפילו לכתחילה, שהרי כתב שבקש לעשות פורני חבריו מעכבים עליו משום דהיזקא רב ומצוי, משמע הא לאו הכי לא מצי מעכב, וההיא תשובה מייתי נמי בהגדה במיימוני פי"א בהלכות שכנים. ועוד מוכח מיניה דאיירי לכתחילה דכתב שכניו יכולין לעכב מפני שהזיקו מרובה ומצוי מחמת העשן,

ועל המזיק להרחיק את עצמו מפילו לר' יוסי כו'. והך דר' יוסי לא איירי אלא לכתחילה, ואפ"ה לא חייב להרחיק אלא משום דהזיקא מצוי ומרובה. ואע"ג דמסיים בתר הכי ופורני זה הזיקו מרובה ומצוי ואין לו חזקה, אין לדקדק דאיירי לענין חזקה זו ואף זו קאמר, משום דבעו לאתויי על ההיא דקוטרי דאיירי לענין חזקה נקט הכי. עוד דקדקתי עכשיו בהגה"ה באשירי משם מהרי"ח, דע"כ עשן שאינו תדיר אפי' לכתחילה לא מצי לעכב. דכתב אהא דתנן: חנות שבחצר יכול לעכב כו' עד אבל עושה כלים ומוכרן בשוק ואין יכול לומר כו'. וכתב עלה: נראה דאפילו אם רוצה להחזיק באומנות אלו מחדש לא לעכב. דהא דאמר רב אין מחזיקין לנוזיקין מוקי לה רב זביד בקוטרא ובית הכסא, אבל שאר נוזיקין לא, ע"כ הא קמן דמייתי ראייה אמילתא דלכתחילה מההוא דקוטרא בית הכסא, וא"כ מוכח בהדיא דכל מיילי דלאו בקוטרא ובהכ"ס אינון, אפילו לכתחילה לא מצי מעכב. ועשן שאינו תדיר כתב אשירי והתוס' ומרדכי דאינון בכלל קוטרא, דקאמר תלמודא, אבל הוא מורה בהדיא דלא כהרמ"ה בטור חושן משפט וסמכינן עלייהו טפי מאדידיה.

דברי 'תרומת הדשן' צריכים הסבר, מדוע לא יוכל למחות על נזק חד פעמי? אמנם דיני חזקה מובן שאין כאן, מכיוון שהאירוע חד פעמי, אבל מחאה כנגד נזק שיוזק, מדוע לא יוכל למחות? נראה שסברת 'תרומת הדשן' היא ש'קוטרא' הנידונת בגמרא, שיכולים למחות, היא כשיש נזק קבוע ורציני; אבל נזק חד פעמי אינו נזק ממשי, ואינו משאיר סימני נזק, ולכן לא יוכל למחות כנגדו.

ג. להלכה

הב"י (ד"ה וקוטרא) הביא את דברי 'תרומת הדשן' (כתבים סי' קלז) שתשמיש קבוע נאסר, אבל תשמיש חד פעמי לא נאסר, וכתב שיש לפסוק כדעת הרמ"ה; ונימוקו שהרמ"ה הוא רב מפורסם. אמנם ה'דרכי משה' (אות יב) הכריע כדעת 'תרומת הדשן', שהוא אחרון והוא חכם, וראוי לסמוך עליו.

מחלוקת זו הובאה בשו"ע (סי' קנה סעי' לז), וזו לשונו:

עשן שאמרו, דוקא בעשן תדיר, כגון כבשונות של נחתומין ושל יוצרים וכיוצא בהן. אבל תנור שהיחיד אופה בו פת, וכן כירה, כיון דלא שהי קוטרא רובא דיומא, לאו תדיר הוא. (אבל אי שהי רובא דיומא, מקרי עשן תדיר ודינן כשל נחתומין ויוצרים) (בית יוסף ממשמעות דברי הרמ"ה). ואי חזא ושתק, מחל ושוב אינו יכול למחות. ומיהו לכתחילה מצי מעכב אפילו בעשן שאינו תדיר. (יט וי"א דבעשן שאינו תדיר, אפילו לכתחילה לא יוכל למחות) (פסקי מהרא"י סי' קל"ז), (וכן נראה לי להורות)

הש"ך (ס"ק יט) דחה באריכות את דברי הרמ"א, וכתב שלא עיין ב'תרומת הדשן' עצמו, שלא פסק בצורה מוחלטת שעשן זמני אין למחות לכתחילה. בסוף הדיון כתב הש"ך: 'וגם מסתבר כהרמ"ה דהיאך יוכל זה לעשות לו לכתחילה דבר נזק אפילו כל שהא בעל כרחו'. ואולם לדברינו נראה להסביר ש'תרומת הדשן' דיבר בנזק של עשן, אבל לא במקרה שמזיק בבית וכתליו, אלא שגורם חוסר נעימות זמנית חד פעמית, ובמקרה כזה איננו יכול למחות כנגד עושה העשן. (שו"ת רע"א מהד"ק סוף סי' קנא, העלה שהתירו עשן זמני כיוון שזה ספק היזק, אבל אם הוא ודאי היזק, אין מקום להקל). עולה שיש להסביר את 'תרומת הדשן' והרמ"א שדיברו בספק היזק או בנזק של חוסר נעימות זמנית, ולא בנזק קבוע.

נראה שהגר"א (ס"ק קג) הכריע כדעת הש"ך, שלמעשה יש לפסוק כדעת הרמ"ה, וכן הכריע 'שו"ע הרב. על כן להלכה, יש להכריע כדעת הרמ"ה, ואת דברי הרמ"א יש לצמצם רק לעשן חד פעמי, ואין נזק ודאי אלא ספק נזק.

סיכום

לדעת השו"ע, יכול השכן למחות בחברו שעושה 'מנגל' בביתו אם הדבר מפריע לו מאוד, אפילו אם אינו עושה זאת תדיר אלא פעם אחת בלבד. לדעת הרמ"א נראה שאינו יכול למחות, כיוון שאין נזק ודאי, אלא מעט הרגשה לא טובה, ארעית. נראה שאפשר לומר כך רק במקרה שאדם עושה 'מנגל' ברשותו ויוצא עשן לרשות חברו באופן ארעי. אבל במקרה שצולה בשרים על 'מנגל' ברשות הרבים, גם 'תרומת הדשן' והרמ"א יודו שאסור לגרום נזק לחברו, ויכול הניזק למנוע חברו מגרימת עשן ברשות הרבים, אפילו כשהיזק אינו ודאי (עיין פתחי החושן, פי"ד סעי' יט).